

Міжнародний досвід створення, функціонування та управління системами стратегічних резервів

Інформаційна довідка, підготовлена Європейським
інформаційно-дослідницьким центром на запит
Комітету Верховної Ради України

Європейський інформаційно-дослідницький центр створено з метою надання народним депутатам України інформації, яка може бути використана ними у законотворчій діяльності. Діяльність Європейського інформаційно-дослідницького центру здійснюється в рамках програми USAID "Рада: підзвітність, відповідальність, демократичне парламентське представництво", що виконується Фондом "Східна Європа". Більше про центр на сайті <http://euinfocenter.rada.gov.ua/>

Процес створення стратегічних резервів закріплено на законодавчому рівні в Польщі, Словаччині, Чехії та Словенії. Крім того, відповідно до Директиви Ради

2009/119/ЕС розглянуті країни та інші держави-члени ЄС зобов'язані створити та підтримувати мінімальні запаси нафти та нафтопродуктів. В залежності від країни склад резервів відрізняється. У кожній із розглянутих країн створений спеціальний виконавчий орган, який займається створенням та управлінням державними резервами.

Стратегічний резерв¹ - це резерв продуктів/товарів та деталей/виробів, які не призначені для звичайного використання урядами, організаціями, підприємствами, призначені для реалізації конкретної стратегії або для подолання непередбачених подій.

Види стратегічних резервів:

- **Фінансові резерви**, наприклад, капітальні резерви великої корпорації.
- **Товарні (сировинний товар) резерви**, наприклад, інтервенційні запаси продуктів харчування або нафти.
- **Резерви спеціальної техніки/устаткування**, наприклад, залізничні вагони та парові локомотиви, які призначені для використання в надзвичайних ситуаціях.

Приклади сировинних резервів:

- Глобальні стратегічні запаси нафти.
- Стратегічні запаси урану.
- Стратегічний запас/резерв зерна.
- Золотий резерв.

➤ **Європейський Союз.** Держави-члени ЄС відповідно до **Директиви Ради 2009/119/ЕС²** зобов'язані підтримувати **мінімальні запаси** (стратегічні резерви) нафти та/або нафтопродуктів. Директива передбачає створення запасів в обсязі **90 днів імпорту або 61 день внутрішнього споживання**.

Республіка Польща

Законодавче регулювання створення стратегічних резервів:

- [Закон Про стратегічні резерви](#).³
- [Закон Про запаси нафти, нафтопродуктів та природного газу](#).⁴

¹ Strategic reserve [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://en.wikipedia.org/wiki/Strategic_reserve.

² COUNCIL DIRECTIVE 2009/119/EC [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1518813336330&uri=CELEX:32009L0119>.

³ Ustawa z dnia 29 października 2010 r. o rezerwach strategicznych [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20102291496/U/D20101496Lj.pdf>.

⁴ Ustawa z dnia 7 lipca 2017 r. o zmianie ustawy o zapasach ropy naftowej, produktów naftowych i gazu ziemnego oraz zasadach postępowania w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa paliwowego państwa i zakłóceń na rynku naftowym

Закон Про стратегічні резерви визначає принципи створення, зберігання, доступу, ліквідації та фінансування стратегічних резервів, а також завдання та функції [Агентства матеріальних резервів](#).⁵

Стратегічні резерви можуть включати: сировину, матеріали, устаткування, машини, конструкції складаних шляхопроводів, автомобільних та залізничних мостів, елементи критичної інфраструктури, нафтопродукти, сільськогосподарські продукти харчування, медичні прилади, лікарські засоби, ветеринарні медичні прилади та лікарські засоби.

Стратегічні резерви створюються на випадок:

- загрози національній безпеці;
- загрози громадської безпеки та порядку та здоров'я населення;
- настання стихійного лиха або кризової ситуації.

Стратегічні резерви є окремими активами Державного казначейства. Асортимент стратегічних резервів та їх кількість визначаються **Урядовою Програмою стратегічних резервів**. В залежності від обставин Програма може щорічно оновлюватись.

У державному бюджеті створюється спеціальний резерв для фінансування діяльності **Міністерства з питань енергетики** в галузі стратегічних резервів.

Міністр з питань енергетики, ухвалюючи рішення, створює стратегічні резерви відповідно до положень Урядової Програми. Рішення про створення стратегічних резервів виконує **Агентство матеріальних резервів**, а саме: здійснює закупівлю визначеної кількості асортименту стратегічних резервів та зберігає закуплений асортимент.

Ліквідація стратегічних резервів здійснюється міністром з питань енергетики, шляхом прийняття рішення відповідно до положень Урядової Програми.

Агентство матеріальних резервів. Агентство – виконавчий орган, що підпорядковується Міністерству з питань енергетики.

Завдання агентства:

- збереження стратегічних резервів;
- виконання рішень Міністерства стосовно створення, використання та ліквідації резервів;
- підтримання та розвиток інфраструктури, яка призначена для зберігання стратегічних запасів;
- придбання та обслуговування запасів нафти та нафтопродуктів;
- контроль за суб'єктами, які на основі договору здійснюють зберігання стратегічних резервів;
- розробка інформації стосовно асортименту стратегічних резервів.

Словацька Республіка

oraz niektórych innych ustaw [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001387>.

⁵ Agencja Rezerw Materiałowych [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.arm.gov.pl/index.php>.

Законодавче регулювання створення стратегічних резервів:

- [Закон Про державні матеріальні резерви](#).⁶
- [Закон Про запаси нафти та нафтопродуктів](#).⁷

➤ **Закон Про державні матеріальні резерви** – регулює правові відносини, пов'язані зі створенням, фінансуванням, управлінням, контролем і володінням державними матеріальними резервами.

Державні матеріальні резерви створюються на випадок:

- кризової ситуації;
- надзвичайних подій;
- повені (III ступінь активності);
- надзвичайного стану в енергетичному секторі;
- продовольчої безпеки держави;
- потреб збройних сил або вимог, що впливають з міжнародних зобов'язань Словацької Республіки.

Державні матеріальні резерви поділяються на:

- **матеріальні резерви**, складаються з конкретних видів сировини, матеріалів та виробів. Призначені для використання в період надзвичайного стану в сфері енергетики, продовольчій сфері та використання для потреб збройних сил країни.
- **мобілізаційні резерви**, утворюють ресурси, що використовуються для економічної мобілізації в умовах кризи.
- **предмети першої необхідності** (pohotovostné zásoby), призначені для негайної та безоплатної допомоги, пов'язаної зі збереженням життя, здоров'я та майна населення, що постраждало внаслідок надзвичайних ситуацій.

Державні матеріальні резерви є власністю держави. На основі договору зберігати резерви можуть юридичні та фізичні особи.

Управління державними матеріальними резервами здійснює **Адміністрація державних матеріальних резервів Словацької Республіки**.⁸ Адміністрація резервів забезпечує:

- створення, фінансування, управління та контроль державних матеріальних резервів;
- здійснення управління майном державних матеріальних резервів;

⁶ Zákon č. 372/2012 Z. z. Zákon o štátnych hmotných rezervách a o doplnení zákona č. 25/2007 Z. z. o elektronickom výbere mýta za užívanie vymedzených úsekov pozemných komunikácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2012/372/20140101>.

⁷ ZÁKON z 25. júna 2013 o núdzových zásobách ropy a ropných výrobkov a o riešení stavu ropnej núdze a o zmene a doplnení niektorých zákonov [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2013/218/20130801>.

⁸ Správa štátnych hmotných rezerv Slovenskej republiky [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reserves.gov.sk>.

- готовність державних матеріальних резервів до використання за призначенням;
- координацію діяльності центральних та інших державних органів у сфері державних матеріальних резервів;
- співпрацю з іноземними країнами з метою ефективного управління резервами;
- збір даних про наявні матеріальні ресурси та ін.

Створення державних матеріальних резервів. Державні матеріальні резерви створюються на основі спеціальних **Кризових Планів**, завдань центральних органів влади та вимог Міністерства Оборони. Створення резервів здійснюється відповідно до **графіку плану створення матеріальних резервів** (rozpisu plánu tvorby štátnych hmotných rezerv).

Фінансування. Витрати, пов'язані зі створенням і управлінням державних матеріальних резервів повинні бути оплачені за рахунок коштів державного бюджету.

За несанкціоноване використання державних матеріальних резервів передбачається **штраф**.

- **Закон Про надзвичайні запаси нафти та нафтопродуктів:**
 - Встановлює зобов'язання осіб, які займаються видобуванням, виробництвом, торгівлею, зберіганням або транспортуванням нафти та нафтопродуктів.
 - Регулює закупівлю запасів нафти та нафтопродуктів.
 - Встановлює заходи щодо усунення стану надзвичайних ситуацій, пов'язаних з нафтою.
 - Встановлює правила створення та функціонування **Агентства з надзвичайних запасів нафти та нафтопродуктів** (Agentúry pre núdzové zásoby ropy a horných výrobkov)⁹.

Чеська Республіка

Законодавче регулювання створення державних матеріальних резервів:

- [Закон Про компетенцію Управління державними матеріальними резервами](#).¹⁰
- [Закон Про надзвичайні запаси нафти](#).¹¹
- [Закон Про економічні заходи в кризових ситуаціях](#).¹²

⁹ Agentúry pro núdzové zásoby ropy a horných výrobkov [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.eosa.sk>.

¹⁰ Zákon č. 97/1993 Sb. Zákon o působnosti Správy státních hmotných rezerv [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-97>.

¹¹ Zákon č. 189/1999 Sb. Zákon o nouzových zásobách ropy, o řešení stavů ropné pouze a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nouzových zásobách ropy) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-189>.

Управління державними матеріальними резервами (Správa státních hmotných rezerv)¹³ – державний орган, що забезпечує фінансування, заміну, обмін, позику, випуск, оренду, продаж, зберігання, захист і контроль державних матеріальних резервів відповідно до вимог **кризових планів**. Керівника Управління призначає та звільняє Уряд.

Державні матеріальні резерви (státní hmotné rezervy) поділяються на:

- **Матеріальні запаси**, складаються з конкретних видів сировини, матеріалів та виробів. Запаси призначені для забезпечення обороноздатності та оборони держави, та усунення наслідків кризових ситуацій та захисту життєво важливих економічних інтересів держави. Основні три групи запасів: нафта та нафтопродукти, основні продовольчі товари, основна сировина промислового характеру.

- **Мобілізаційні запаси**, складаються з конкретних видів сировини, матеріалів, виробів, техніки та інших майнових цінностей, що призначені для забезпечення мобілізаційних поставок (для підтримки збройних сил та збройного корпусу безпеки після оголошення стану державної загрози та стану війни).

- **Предмети першої необхідності**, складаються з конкретних основних матеріалів та виробів, що призначені для надання необхідних матеріалів для підтримки населення, надзвичайних служб та пожежних підрозділів після оголошення надзвичайних ситуацій, які не можуть бути надані звичайним способом.

- **Предмети гуманітарної допомоги**.

Створення державних матеріальних резервів є частиною **кризових планів, що затверджуються урядом**. Плани складаються принаймні на два роки.

Державні матеріальні резерви є **державною власністю**. Витрати на їх придбання, охорону та зберігання покриваються з державного бюджету. За несанкціоноване використання державних резервів юридичними та фізичними особами **накладається штраф** у розмірі від **1 000 000 до 5 000 000 чеських крон**.

Республіка Словенія

Законодавче регулювання створення державних матеріальних резервів:

¹² Zákon č. 241/2000 Sb. Zákon o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých souvisejících zákonů [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-241>.

¹³ SSHR Czech Republic [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.sshr.cz/Stranky/default.aspx.

- Закон Про товарні резерви.¹⁴

Закон Про товарні резерви визначає обов'язки та права держави при програмуванні державних споживчих резервів та при наданні послуг у сфері проектування та використання товарних запасів.

Управління та використання споживчих резервів здійснює державна установа - **Інститут товарних резервів**.¹⁵ Крім того, Інститут забезпечує створення обов'язкових **резервів нафти та нафтопродуктів**. Інститут підпорядковується та щорічно звітує Уряду країни.

Резерви створюються на випадок:

- збоїв та нестабільної ситуації на ринках;
- масштабних природних та інших лих;
- війни.

Споживчі резерви – це запаси основних продуктів харчування та непродовольчих товарів, які необхідні для забезпечення життя людей, а також запаси стратегічної сировини та репродуктивних матеріалів, які необхідні для забезпечення виробництва або які мають особливе значення для оборони держави.

Уряд країни приймає **п'ятирічні програми споживчих резервів**, де встановлюються види та мінімальна кількість окремих видів товарів, які повинні бути доступні для цілей постачання. На основі п'ятирічної програми Інститут готує **щорічні робочі програми та фінансові плани**, які приймаються Радою директорів Інституту. Уряд Республіки Словенії приймає рішення про використання товарних резервів, коли це необхідно.

Фінансування створення та управління резервами здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

Інформацію підготувала Валентина Головань,

аналітик ЄІДЦ

¹⁴ Zakon o blagovnih rezervah (ZBR) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO430#>.

¹⁵ Zavod Republike Slovenije za blagovne rezerv [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zrsbr.si>.